

Professori Miikka Ruokanen moniäänisen kansankirkon puolesta:

- *Piispa on hengellinen johtaja
- *Piispa on paimen
- *Piispa on kirkon ykseyden merkki
- *Piispa puolustaa kansankirkon moniäänisyyttä
- *Piispa on mediahenkilö, joka osallistuu yhteiskunnalliseen keskusteluun
- *Luterilaisuus on yhteiskuntamme arvopohja
- *Kirkon maailmanlaaja missio
- *Kirkon ekumeeninen kutsumus
- *Alati uudistuva kirkko
- *Tulkaa kaikki Jumalan kansan juhlaan!
- *Tuemme kristillistä kasvatustyötä kodeissa ja kouluissa
- *Terävämpi strategia
- *Yhteinen pappeus on mahtava voimavara
- *Diakonian tärkeys korostuu
- *Työrauha parisuhdekeskustelun jälkeen

Piispa on hengellinen johtaja

Kirkkomme elää parhaillaan hyvin **haavoittuvaista aikaa**. Kirkon ykseys on uhattuna. Monet kastetut kirkon jäsenet vieraantuvat kirkon sanomasta. Kirkko menettää jatkuvasti jäseniään. Taloudellinen tilanne vaikeutuu kaiken aikaa verotulojen vähetessä.

Kirkkoon kohdistuu monenlaisia **paineita sisältä ja ulkoa**. Osaltaan muutokset johtuvat siitä, että vuosisatainen yhtenäiskulttuuri on väistämättä murtumassa, mille emme voi mitään.

Tänä haavoittuvaisena aikana kirkon johtoon tarvitaan selkeälinjaisia, rohkeita ja nöyriä **hengellisiä johtajia**, joilla on **vahva teologinen asiantuntemus** sekä malttia ja viisautta luotsata kirkkoa.

Piispalla tulee olla **kirkas näky** siitä, mikä kirkon työssä on olennaisinta ja miten tätä työtä tulee ylläpitää ja kehittää. Piispan tulee tuntea syvällisesti **luterilaisen kirkon usko** ja koko kristikunnan yhteinen **ekumeeninen usko** sekä kyetä selkeästi ja ymmärrettävästi **opettamaan ja tulkitsemaan** tätä uskoa nykyajan ihmisille.

Modernin johtamisopin mukaan piispa ei ole hierarkkinen kirkkoruhtinas, vaan **kuunteleva ja keskusteleva asiantuntijajohtaja**, joka toimii **yhteistyössä** alaistensa kanssa. Tällainen avoin johtajuus lisää työntekijöiden **luottamusta** sekä motivoi ja **sitouttaa** oman kutsumuksen toteuttamiseen.

Hengellisen johtajuuden ohella piispa edellytetään johtajuutta hiippakunnan muodostaman yhteisön **hallinnossa** ja **taloudessa**. Ilman näiden hyvää toimivuutta kirkko ei pysty toteuttamaan tehtäväänsä. Hallinnon ja talouden tehtäviin tarvitaan parhaat saatavissa olevat koulutetut henkilöt, joille piispan tulee antaa tukensa.

Piispa on paimen

Piispan tulee aktiivisesti toimia seurakuntien työntekijöiden ja vastuunkantajien **kuuntelijana, rohkaisijana ja tukijana**. Piispan tulee kiinnittää huomiota seurakuntien työntekijöiden **jaksamiseen ja ammattitaidon ylläpitämiseen**.

Piispa on pappien **paimen**, "Jumalan palvelijoiden palvelija", joka kulkee **laumansa keskellä ja edessä** suuntaa näyttäen. Piispa johtaa pappejaan veljellisesti ja sisarellisesti keskustellen.

Piispan tulee rohkaista **tavallisia seurakuntalaisia** ottamaan entistä enemmän vastuuta seurakunnan toiminnoista. Piispan tulee tukea seurakuntien kehittymistä sekä hyväksi **työyhteisöiksi** että eläviksi **jumalanpalvelusyhteisöiksi**. Piispan tulee tukea seurakuntien vastuunkantajien **yhteistyön** vahvistumista ja kehittymistä.

Piispa on kaitsemiensa seurakuntien, niiden jäsenten, työntekijöiden ja vastuunkantajien **esirukoilija**.

Piispa on kirkon ykseyden merkki

Piispa on **kirkon ykseyden näkyvä merkki**. Hän on Kristuksen apostolien viran hengellinen ja fyysinen jatkaja. Hänen tulee erityisellä tavalla olla kuuliainen Jeesuksen ylimmäispapilliselle rukoukselle: "Minä rukoilen, että he kaikki olisivat yhtä."

Piispa on **siltojen rakentaja**, erilaisten hengellisten korostusten ymmärtäjä, eri tavoin ajattelevien ja uskovien yhdistäjä. Piispan on tehtävä kaikkensa, etteivät erimielisyydet pääse hajottamaan kirkkoa, joka on yksi Kristuksen ruumis.

Kirkon ykseyteen **ei tarvita yksimielisyyttä kaikessa**, konsensus **kaikkein tärkeimmässä** riittää. Luterilaisen kirkon tärkeimmän tunnustuskirjan *Augsburgin tunnustuksen* (1530) määritelmä on tietyllä tavalla minimalistinen: "Kirkon tosi ykseyteen riittää, että ollaan yksimielisiä evankeliumin opista ja sakramenttien hoitamisesta."

Meitä erilaisia luterilaisia kristittyjä yhdistää **kirkon kallein aarre**, Kristuksen armon evankeliumi; tämä on paljon tärkeämpi kuin ne asiat, jotka meitä erottavat. Kirkon päätehtävänä on aina **kirkas ja ymmärrettävä evankeliumin saarna**.

Piispa puolustaa kansankirkon moniäänisyyttä

Kansankirkko on avoin yhteisö, jonka sisälle sopii monenlaisia teologisia ja eettisiä näkemyksiä sekä erilaisia hengellisen elämän muotoja ja tyylejä. Kirkon ykseyden vaalijana piispan tulee johdonmukaisesti antaa tukensa **kansankirkon moniäänisyydelle ja monimuotoisuudelle**.

Piispan tulee edistää toinen toistamme aidosti **kuuntelevaa ja kunnioittavaa** keskusteluilmapiiriä. Kirkon vastuunkantajien jakaminen “konservatiiveihin” ja “liberaaleihin” on julkisen keskustelun luoma harhakuva. Suurin osa kirkon teologeista on **luterilaisen keskitien** kulkijoita, jotka pitävät kirkkomme tunnustukseen ja harjoittavat maltillista rationaalista harkintaa kannanotoissaan.

Evangeliumi on julkinen totuus. Kansankirkon vahvuutena on kirkon sanoman **vaikutus yhteiskunnan eri tasoilla ja tavallisten kansalaisten elämässä** sen eri vaiheissa. Kansankirkon idea myös alleviivaa maallikkojen tärkeitä roolia kirkon elämässä sekä kirkon **demokraattisuutta**.

Kansankirkko on mukana tavallisten ihmisten **arjessa rinnalla kulkijana, kuuntelijana ja palvelijana**. Se on mukana ihmisten tavallisessa elämässä ja juhlissa, elämän käännekohdissa sekä kriisitilanteissa.

Eri **herätysliikkeillä on tärkeä ja oikeutettu paikkansa kansankirkossa**. Niihin kuuluvat ovat aktiivisia osallistujia ja vastuunkantajia seurakunnissa. Herätysliikkeet rikastuttavat kansankirkon hengellistä elämää ja kantavat vastuuta kirkon lähetystehtävästä. Kansankirkon piiriin voivat kuulua yhtä hyvin arat ja epävarmat etsijät kuin voimakkaan herätyksen kokeneet seurakunnan jäsenet.

Piispa on mediahenkilö, joka osallistuu yhteiskunnalliseen keskusteluun

Nykyajan mediayhteiskunnassa piispan tulee kyetä esiintymään **aktiivisesti ja taitavasti mediassa**, radiossa, televisiossa, lehdistössä ja internetissä. Hänen tulee arkailematta osallistua sosiaalisessa mediassa käytävään keskusteluun.

Piispan ääni **kuuluu yhä suomalaisessa yhteiskunnassa**. Piispan tulee puhua entistä oikeudenmukaisemman yhteiskunnan puolesta, jossa kunnioitetaan **kaikkien ihmisten täyttä ihmisarvoa**, pidetään huolta kaikkein heikoimmista.

Ihmisten **eriarvoistuminen** on yksi suurimmista suomalaisen yhteiskunnan haasteista. Yhteiskunnan hyvinvoinnin uhkakuvia ovat myös nuorison syrjäytyminen, piilorasismi, vihapuhe ja syrjintä. Kirkon tulee kaikessa toiminnassaan vahvasti edistää kaikkien ihmisten **tasa-arvoisuutta** ja sanoutua **irti kaikenlaisesta syrjinnästä**.

Kirkon tehtävänä on muistuttaa jokaisen ihmisen äärimmäisen korkeasta kutsumuksesta: Jokainen on luotu Jumalan kuvaksi. Jokaisen elämä on äärettömän arvokas, pyhä, rajattoman kallis meidän Luojallemme. Jokaisella ihmisellä on tietyt **loukkaamattomat ja luovuttamattomat perusoikeudet**.

Yksi suuria **aikamme valheita** on se, että täydellinen onnellisuus saavutetaan maksimoimalla nautinnot, omistamalla mahdollisimman paljon tai käyttämällä valtaa muiden ylitse. Toinen valhe on se, että elämämme muuttuu arvottomaksi, jos kohtaamme suuria vastoinkäymisiä, menetämme ihmissuhteita, omaisuutta, terveyttä, mahdollisuuksia. Näin ei ole. Se mitä ihminen saavuttaa tai menettää elämänsä aikana ei vaikuta mitenkään häneen **rajattomaan ihmisarvoonsa** Jumalan kuvana.

Opettelemme yhdessä sitoutumaan **ekologisesti kestävään** elämäntapaan. Seurakuntien ja kirkosta vastuuta kantavien tulee näyttää esimerkkiä tekemällä valintoja, joissa tällaiseen elämäntapaan sitoutuminen näkyy. Seurakunnistamme voisi tulla ensimmäisiä **hiilineutraaleja** yhteisöjä maassamme.

Luterilaisuus on yhteiskuntamme arvopohja

Luterilaisuus on pitkälti se **yhteiskuntamme arvopohja, joka yhdistää meitä suomalaisia**. Siihen perustuu käsityksemme oikeudenmukaisuudesta, rehellisyydestä, demokratiasta, tasa-arvosta, vapaudesta, vastuusta, keskinäisestä luottamuksesta ja toisista huolehtimisesta. Se on **hyvinvointiyhteiskunnan** paras takaaja.

Näitä arvoja tulee piispan ja kirkon puolustaa kaikessa toiminnassaan. Kirkolla on olennainen rooli **hyvän Suomen ylläpitämisessä ja edelleen kehittämisessä**.

Ote Miikka Ruokasen kolumnista Kotimaassa 28.7.2011:

“Meillä nykysuomalaisilla on hyvä, kaunis ja turvallinen isänmaa. Rovaniemeläisen isäni perheeseen syntyi yhdeksän lasta, joista vain kaksi saavutti kypsän iän. Kiuruvetisen äitini perheeseen syntyi kahdeksan lasta, joista viisi saavutti aikuisuuden. Neljästä isovanhemmastani tapasin vain yhden, muut olivat jo poissa.

He kaikki kuolivat ennen aikojaan sotien, kulkutautien ja onnettomuuksien uhreina. Ajat olivat kovat, tieto niukkaa ja turvaverkot vajavaiset.

Me elämme aivan erilaisessa yhteiskunnassa, jossa on korkea turvallisuuden ja elämisen taso. Nyky-yhteiskuntamme on myös paljon oikeudenmukaisempi ja tasa-arvoisempi. Yhden sukupolven aikana on toteutunut valtava kehitys. Tosin paljon on vieläkin tehtävä sen eteen, että yhteinen hyvä jakaantuisi tasapuolisemmin.

Kiitollisuus täyttää mieleni, kun mietin ajan virtausta: Kiitos Sinulle, hyvä Jumalamme, kauniista, vapaasta isänmaastamme! Kiitos hyvästä ja alati kehittyvästä yhteiskunnastamme. Kiitos edellisten sukupolvien ponnisteluista ja uhrauksista. Kiitos, että itse voimme osallistua rakkaan Suomemme rakentamiseen.”

Kirkon maailmanlaaja missio

Kaikki neljä evankeliumia huipentuvat Jeesuksen opetuslapsilleen antamaan **lähetyskäskyyn**: “Menkää kaikkialle maailmaan ja julistakaa evankeliumi kaikille luoduille”, “Menkää ja tehkää kaikki kansat minun opetuslapsikseni”.

Kirkko on olemukseltaan lähetyskirkko, muutoin se ei ole kristillinen kirkko. Kristillisen seurakunnan missio vie evankeliumin **lähelle ja kauas**. Tavoittavaa toimintaa tarvitaan myös Suomessa, jossa on yhä enemmän niitä, jotka eivät tunne Kristuksen evankeliumia.

Kirkon missio toteutuu sekä evankeliumin opettamisessa että monimuotoisessa palvelutyössä. Suomen seurakunnissa on paljon rakkautta lähetystyöhön ja kansainväliseen diakoniaan, ja me voimme tehdä vieläkin enemmän.

Kirkko on delegoinut lähetystyönsä seitsemälle kirkon viralliselle lähetysjärjestölle. Kirkon tulee **tukea kaikkien lähetysjärjestöjen tekemää työtä** sekä Kirkon ulkomaanavun toteuttamaa kansainvälistä diakoniaa.

Suomessa on lisääntyvässä määrin **muihin uskontoihin** kuuluvia. Heidän kanssaan tulee käydä keskinäiseen kunnioitukseen perustuvaa **dialogia**. Emme voi harmonisoida uskonnollisia vakaumuksia, mutta voimme oppia paremmin ymmärtämään toistemme erilaisuutta. Etiikan, ihmisarvon ja sosiaalisen vastuun kysymyksissä voimme **toimia yhdessä** entistä oikeudenmukaisemman ja turvallisemman yhteiskunnan rakentamiseksi.

Kirkon ekumeeninen kutsumus

Maailmanlaaja kirkkojen ykseysliike eli **ekumeeninen liike** on saavuttanut merkittäviä tuloksia viime vuosikymmeninä. Suomen kirkko on ollut siinä aktiivisesti ja tuloksellisesti mukana.

Meillä on hyvät suhteet muihin protestanttisiin kirkkoihin sekä katoliseen ja ortodoksiseen kirkkoon. Luterilainen teologia on hyvässä **välittäjän** asemassa historiallisten kirkkojen ja myöhemmin syntyneiden kirkkojen keskellä.

Kristittyjen yhteyttä tulee **vahvistaa ruohonjuuritasolla** seurakunnissa mm. harjoittaen eri kirkkokuntiin kuuluvien yhteistä rukousta ja yhteisiä diakonisia hankkeita. **Ekumeenisen hengellisyden** tulisi vahvistua seurakunnissa.

Juuri tällä hetkellä maailmanlaajassa ekumeenisessa liikkeessä vallitsee tietty pysähtyneisyyden tila. Kirkkomme voisi toimia **entistä aktiivisempänä aloitteentekijänä** kirkkojen lähentymisen vauhdittamiseksi. Ekumeenisen työn tavoitteena on kaikille kristityille avoin **yhteinen ehtoollispöytä**.

Alati uudistuva kirkko

Jotta kirkko voisi tulla lähelle ihmistä ja olla suolana nyky-yhteiskunnassa, sen tulee **ennen muuta olla aito kirkko** - Jumalan kansa, Kristuksen ruumis ja Pyhän Hengen temppele.

Muutosten ja haasteiden keskellä on hyvä muistaa, että kirkko ei koskaan häviä, koska se on Kolmiyhteisen Jumalan omaisuutta. "Yksi, pyhä kirkko **pysyy ikuisesti**," lausuu *Augsburgin tunnustus*.

Luterilaisuuteen kuuluu syvästi ajatus: "**Kirkon on alati uudistuttava Jumalan sanan mukaisesti**". Kirkon uudistus merkitsee ennen kaikkea paluuta Jumalan sanaan. Uskonpuhdistaja Martti Lutherin mukaan kirkon tulee yli kaiken pitäytyä "kaikkein pyhimpään Herramme Jeesuksen Kristuksen evankeliumiin". Kirkon kallein aarre on evankeliumi. **Armon evankeliumin tulee kuulua kirkkaana ja ymmärrettävänä kaikessa seurakunnan toiminnassa.**

Korkeatasoista etiikkaa on muissakin uskonnoissa ja maailmankatsomuksissa. Mutta **vain kristillisellä seurakunnalla on Kristuksen armon evankeliumi**, joka antaa meille synnit anteeksi, liittää meidät Kolmiyhteisen Jumalan omaan katoamattomaan elämään ja siten tarjoaa meille varman toivon ikuisesta elämästä.

Tulkaa kaikki Jumalan kansan juhlaan!

Piispan tulee puolustaa hiljaista, arkaa ja kyselevää kirkon jäsentä. Hänen tulee rohkaista jokaista kastettua osallistumaan Jumalan kansan juhlaan, tulemaan **mahdollisimman usein pyhälle ehtoolliselle** saamaan elämälleen rohkaisua ja uskolleen vahvistusta.

Paras **lääke kirkosta eroamisista vastaan** on se, että seurakuntien kastettujen jäsenten **kristityn identiteetti vahvistuu**. Näin tapahtuu, kun he kokevat evankeliumin elämän voimaksi omassa arjessaan. Jumalan armo tulee tuoda alas heikon ja epävarman ihmisen ulottuville.

Teologisesti ja historiallisesti katsoen kristillisen **seurakunnan elämän keskus on pyhä messu**, jossa Kolmiyhteinen Jumala sanan ja sakramenttien välityksellä liittää meidät itseensä ja toinen toisiimme.

Tarvitsemme messuihimme enemmän **iloa ja vapautta**. Monimuotoinen **musiikki** ilmentää tätä oivallisesti. Messua tulee uudistaa siten, että niissä on **vahva hengellisyys eli spiritualiteetti** - Kolmiyhteisen Jumalan reaalisen läsnäolon tunto.

Tämä on mahdollista, kun korostamme elävää raamatullista saarnaa, sakramenttien vaikuttavuutta, liturgian luovuutta, erimuotoista esirukousta, rippiä, sielunhoitoa ja vahvaa yhteistä veisuuta. Ihmisten **aito kohtaaminen** ja Jumalan kohtaaminen ovat toisistaan erottamattomat. Olkoon messumme täynnä **jumalallista iloa ja inhimillistä lämpöä!**

Jumalanpalveluselämän kehittämisessä tulee jatkossa kiinnittää erityistä huomiota **saarnan uudistumiseen**. Uudistumista tarvitsee niin saarnan **sisältö kuin muotokin**. Tarvitsemme

Raamattuun ja kirkon uskoon syvästi juurtunutta julistusta, joka koskettaa syvästi ihmisenä olemisen tuskaa ja iloa. Tarvitsemme aitoa kommunikointia kuulijoiden kanssa.

Tuemme kristillistä kasvatustyötä kodeissa ja kouluissa

Kristityn **identiteetin vahvistamisessa** myös **kristillinen kasvatustyö on avainasemassa**. Seurakuntien tulee kaikin tavoin neuvokkaasti tukea niitä, jotka kasvattavat lapsia kodeissa ja kouluissa. Seurakuntien oma lapsi- ja nuorisotyö on olennainen osa tällaista tukemista. Seurakunnan **yhteyttä koteihin ja kouluihin** tulee vaalia ja vahvistaa.

Piispan, seurakuntien vastuunkantajien ja kodeissa sekä kouluissa kasvatustyötä tekevien tulee kaikin tavoin toimia sen puolesta, että isiemme ja äitiemme kansankirkon vuosisatainen **hengellinen perintö** voisi **siirtyä lapsillemme ja lastenlapsillemme**.

Terävämpi strategia

Seurakuntien tulee **terävöittää strategiaansa** siten, että korkeatasoinen monimuotoinen jumalanpalveluselämä, johon sisältyvät myös pyhät toimitukset, on kaikkien työntekijöiden ja vastuunkantajien tärkein tehtävä.

Seurakunnissa tarvitaan **johtamiskulttuurin muutosta**: tavoitteellista keskittymistä hyvän jumalanpalveluselämän luomiseksi. Elävän, kiinnostavan ja korkeatasoisen messun toteuttaminen tulee nähdä **seurakunnan päätoiminnoksi**.

Seurakunnan **kaikki työntekijät yhdessä vapaaehtoisten seurakuntalaisten kanssa** kantavat vastuuta messun valmistelusta ja toteutuksesta. Messu-uudistus on pitkälti sama kuin messun valmistelun ja toteuttamistavan uudistuminen.

Messut tulee **valmistaa huolella ja korkeatasoisesti**, jotta niihin osallistutaan mielellään. Valmisteluun ja toteutukseen voidaan kutsua erityisiä **kohderyhmiä** vuorollaan. Yhdessä tekeminen lisää **yhteisöllisyyden** tuntoa; sitä tarvitaan kipeästi seurakunnissamme.

Taloudellisesti heikentyvien resurssien aikana seurakunnat joutuvat etsimään säästöjä **seurakuntien liitoksilla**. Suomen kuntien määrä tulee lähitulevaisuudessa vähenemään olennaisesti. Seurakuntien tulee tehdä omat itsenäiset ratkaisunsa pitäen huolta siitä, että **luontevat jumalanpalvelusyhteisöt** säilyvät. Seurakuntalaisilla tulee olla tunne siitä, että he **kuuluvat** johonkin ihmisenkokoiseen yhteisöön.

Yhteinen pappuus on mahtava voimavara

Niukkenevien resurssien aikakaudella on pidettävä huoli, että seurakunnan **keskeisimmät toiminnot hoidetaan korkeatasoisesti**: jumalanpalveluselämä siihen liittyvine pyhine

toimituksineen, lapsi- ja nuorisotyö, kotimainen ja kansainvälinen diakonia sekä lähetystyö.

Palkattu henkilöstö on kirkon suurin menoerä. Kirkon verotulojen vähetessä on selvää, että tulevaisuudessa **vapaaehtoisten maallikkojen työpanoksella** tulee olemaan entistä suurempi merkitys seurakuntien toiminnassa.

Yhteinen pappuus on kirkon suuri, alikäytetty voimavara. Piispan tulee toimia sen edistämiseksi, että tämä voimavara saadaan **entistä paremmin käyttöön** seurakuntiemme uudistumiseksi.

Kirkon uudistuminen ei toteudu ohjelmoidusti ylhäältä alaspäin vaan alhaalta nousevana **kansanliikkeenä**, tavallisten seurakuntalaisten entistä aktiivisempänä panoksena seurakunnan keskeisissä toiminnoissa.

Diakonian tärkeys korostuu

Eriarvoistuvassa yhteiskunnassa on entistä enemmän **köyhiä** eli niitä, jotka syrjäytyvät, koska eivät pääse osallisiksi elintason noususta tai eivät kykene hoitamaan asioitaan yhteiskunnassa. Ikääntyvien ihmisten **yksinäisyys** on hälyttävän yleistä. **Eläkeläisten** määrä kasvaa huomattavasti lähivuosina. Yhä useammat **nuoret** syrjäytyvät aktiivisesta työelämästä. Seurakuntien **diakoniatyölle on entistä enemmän tarvetta ja kysyntää** tulevina vuosina.

Yksi kristillisen seurakunnan olennaisimmista tuntomerkeistä on alusta alkaen ollut köyhistä, vähävoimaisista, syrjäytyneistä ja sairaista huolehtiminen. Kirkon tulee osoittaa erityistä huomiota **ihmisyhteisömme kaikkein heikoimpiin jäseniin** ja samalla **profeetallisesti toimia heidän äänenään** inhimillisemmän, tasa-arvoisemman ja oikeudenmukaisemman yhteiskunnan puolesta.

Seurakuntien diakoniatyössä ammattitaitoisten työntekijöiden rinnalle ja tueksi tarvitaan entistä enemmän **vapaaehtoisten** panosta. Osallistuminen vapaaehtoiseen diakoniaan samalla tarjoaa yhteisöllisyyden kokemuksen ja **vahvistaa** seurakuntalaisen kristityn identiteettiä.

Työrauha parisuhdekeskustelun jälkeen

Viimeisen parin vuoden aikana kirkon julkisuuskuva on hallinnut keskustelu homoseksuaalisuudesta. Marraskuussa 2010 kirkolliskokous hyväksyi piispainkokouksen suosituksen, jonka mukaan pappi voi pitää vapaamuotoisen rukoushetken parisuhteensa rekisteröineiden kanssa.

Sekä piispainkokous että kirkolliskokous alleviivasivat, että tämä päätös **ei muuta kirkon perinteistä** opetusta kristillisestä avioliitosta miehen ja naisen välisenä liittona. Samalla selkeästi todettiin, että tällaisen rukoushetken pitäminen **ei ole papin virkavelvollisuus** vaan vapaaehtoinen toiminto.

Tästä on hyvä jatkaa yhdessä eteenpäin. Piispan tulee antaa tukensa sekä niille, jotka pitäytyvät perinteiseen näkemykseen, että niille, jotka haluavat toteuttaa uutta käytäntöä. **Molemmat ovat nyt kirkon käytäntöjä.** On tärkeää, että tehdyn päätöksen jälkeen saamme työrauhan ja voimme **yhdessä jatkaa** työtä kansankirkkomme hyväksi suurten haasteiden edessä.

Homoseksuaalisen identiteetin omaavien täyttä ihmisarvoa ja oikeuksia tulee kunnioittaa ja aktiivisesti puolustaa niin yhteiskunnassa kuin kirkossa. Kaikenlainen syrjiminen tai sellaista ilmentävä puhe on tuomittava. **Kaikki** ihmiset ovat **sydämellisesti tervetulleita** seurakuntaan, osallistujiksi ja vastuunkantajiksi, seksuaalisesta suuntautuneisuudestaan riippumatta.